

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора,
декана факультету управління та бізнес-дизайну
Київського національного університету технологій та дизайну
Ольшанської Олександри Володимирівни
на дисертаційну роботу
Анни Сергіївни Осіпчук
«Організаційно-економічні засади розвитку екологічного туризму»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності
051 «Економіка» (05 «Соціальні та поведінкові науки») у разову спеціалізовану
раду
Поліського національного університету

Аналіз дисертаційної роботи, ознайомлення з публікаціями здобувача дають можливість сформулювати узагальнені висновки стосовно актуальності дослідження, наукової новизни, обґрунтованості наукових положень, достовірності отриманих результатів, теоретичного і практичного значення, а також констатувати відсутність порушень щодо академічної доброчесності в дослідженні.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Сфера туризму та рекреації України може стати однією з найбільш перспективних галузей економіки країни. Останніми десятиріччями в світі зростає роль туристичного бізнесу, адже він є не лише способом проведення дозвілля, а й суттєвим джерелом поповнення бюджетів різних рівнів. Розвиток сфери туризму та рекреації спроможний стати рушієм стабілізації та структурної перебудови національної економіки у повоєнний період. Водночас, сформувалися нові види туризму, які зайняли свої ніші на туристичному ринку. Одним з найбільш перспективних напрямів туристичної галузі є екологічний туризм, який відкриває можливості для вирішення цілого ряду проблем екологічного характеру, а також сприяє виявленню нових можливостей розвитку сільських та урбанізованих територій.

Актуальність розвитку екологічного туризму зумовлюється також його потужним впливом на функціонування супутніх галузей економіки, дотримання цілей Сталого розвитку та підтримки вітчизняної соціальної сфери, формування міжнародного іміджу як окремих регіонів, так і країни загалом. Все це підкреслює значимість та актуальність дисертаційної роботи, яку присвячено визначенню організаційно-економічних засад розвитку екологічного туризму.

Проблема ефективного розвитку екологічного туризму особливо гостро відчувається в умовах трансформації суспільно-політичних відносин та екологічної свідомості громадян, а також відсутності налагодженого механізму організації цього виду діяльності як на національному, так і на регіональному рівнях. Слід зазначити, що повоєнний розвиток України потребуватиме значних змін, упровадження інновацій та інвестицій у розвиток прибуткових галузей економіки, серед яких важливу роль відіграватиме сфера туризму та рекреації. Обґрунтування

організаційно-економічних засад розвитку екологічного туризму набуває особливого значення та актуальності, оскільки саме цей вид туризму може стати каталізатором розвитку територіальних громад як результат інтеграції з іншими традиційними галузями економіки.

Водночас, у сфері рекреації та гостинності України не передбачено повноцінного виконання загальних економічних та соціальних функцій, практично не використовуються заходи зі збереження довкілля і відтворення культурно-історичної спадщини. Такий стан галузі спричинений низькою інноваційно-інвестиційною активністю суб'єктів підприємницької діяльності у сфері туризму та рекреації, недостатньо сформованою екологічною культурою та свідомістю, недосконалою нормативно-правовою базою. У своє чергу, запропоноване в дисертації створення еколого-рекреаційного комплексу у межах міста, сприятиме формуванню широкого спектру позитивних ефектів екологічного, соціального, економічного, патріотично-виховного, культурного, освітньо-наукового характеру і значення.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Наукове дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідних робіт, що виконуються в Поліському національному університеті в межах науково-дослідницької роботи за темами: «Організаційно-економічні засади розвитку екологічного туризму» (номер державної реєстрації 0119U103399; 2019–2022 рр.), «Конструктивно-географічні та організаційно-економічні засади розвитку інноваційних видів туризму на території Правобережного Полісся» (номер державної реєстрації 0117U007357; 2018–2022 рр.) та «Організаційно-економічні засади забезпечення сталого розвитку Північно-Західного регіону України» (номер державної реєстрації 0121U109310; 2020–2025 рр.).

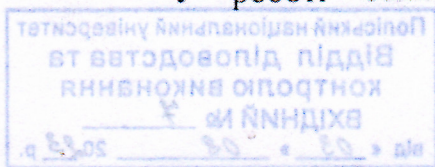
Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Поліського національного університету, протокол № 4 від 01.11.2017 р.

Найбільш суттєві результати дослідження, що містять новизну

Дисертантом уточнено сутність понять «екологічний туризм», «екотуристичний продукт», «туристичний продукт», актуалізовано функції екотуризму; запропоновано принципи розвитку екологічного туризму в ринкових умовах. Виокремлено та узагальнено класифікацію видів екологічного туризму, яка передбачає групування екотуристичних послуг за пізнавальною, навчальною, культурною, рекреаційною та діловою ознаками, що формують можливість орієнтуватися на індивідуальні запити клієнта під час надання екотуристичних послуг.

Удосконалено методичний підхід до визначення економічної ефективності реалізації екологічного туризму через співвідношення між отриманими доходами територіальних громад від здійснення екотуристичної та допоміжних видів туристичної діяльності, а також витратами на облаштування дестинацій та інфраструктури, що їх забезпечує.

У роботі дістали подальшого розвитку: обґрунтування механізму

фінансового забезпечення організації, утримання і розвитку заповідних територій та інших суб'єктів екотуристичної діяльності; модель геопорталу еколокацій на регіональному рівні, в якій відображаються різного типу об'єкти та території природно-заповідного фонду, еколого-просвітницькі, рекреаційні магніти, еко-готелі, культурно-мистецькі центри та інші локації; організаційно-економічні пропозиції щодо створення еколого-рекреаційного комплексу «Відродження», цілі якого спрямовані на створення ексклюзивного туристичного продукту та отримання прибутку від його реалізації. Автором сформовано екскурсійну програму об'єктами природно-заповідного фонду «Поліські смарагли Житомирщини», яка враховує побажання потенційних туристів за результатами їх опитування.

Значення отриманих автором результатів дослідження для науки і практики

Робота містить нові наукові положення та практичні рекомендації спрямовані на забезпечення підтримки та стимулювання розвитку підприємництва у сфері туризму та рекреації. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання результатів і рекомендацій дисертаційної роботи під час організації та управління екотуристичною діяльністю: реалізації екскурсійних турів по локаціях Житомирської області згідно з новим районуванням на основі результатів авторського опитування, забезпечення доступу до інформації та місцезнаходження екотуристичних об'єктів на території Житомирського району. Застосування концепції популяризації екологічного туризму засобами геоінформаційних систем та технологій надасть можливість самостійного формування туристичного маршруту з врахуванням доступу до закладів харчування та розміщення за допомогою інструментарію розробленого туристичного геопорталу.

Здобувач приділяє значну увагу дослідженню організаційно-економічного механізму забезпечення сталого розвитку суб'єктів підприємницької діяльності туристичної сфери, що може стати вагомим елементом покращення стратегії екотуристичної діяльності та формування ефективної регіональної політики.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків

Обґрунтованість наукових положень підтверджується проведенням автором аналізом наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, логікою та поставленими завданнями, опрацюванням великої кількості аналітичних і нормативно-правових матеріалів. У дослідженні опрацьовано 214 наукових джерел, з них 23 – іноземними мовами, міжнародних і вітчизняних нормативно-правових документів.

Оцінюючи зміст дисертаційної роботи, можна стверджувати, що одержані наукові результати є обґрунтованими, а наукова новизна є достовірною відповідно до представлених у роботі доказів, створених за допомогою загальнонаукових і статистичних методів та прийомів комплексних досліджень. Статистичну основу дослідження сформовано на основі матеріалів і звітів Державної служби статистики України у сфері туризму та суміжних галузей, інформації з офіційного сайту Управління екології та природних ресурсів, Державного агентства лісових

ресурсів України, законодавчих актів України, міжнародних правових актів та договорів, Постанов Кабінету Міністрів України, нормативних та аналітичних документів, що стосуються питань розвитку туризму, а також за результатами власних досліджень автора, матеріалів періодичних видань тощо.

З метою розв'язання поставлених у дисертації завдань, використано загальнонаукові (індукції і дедукції, діалектичний, наукової абстракції, аналізу і синтезу, інтуїтивний) та спеціальні методи, зокрема: статистико-економічний, абстрактно-логічний, монографічний, економіко-математичний та формалізацій, порівняльного аналізу, картографічний метод. Висновки та пропозиції дисертаційної роботи повною мірою відповідають визначеним завданням та змісту, що дозволяє вважати дисертаційну роботу завершеним дослідженням.

Отже, наукові положення, висновки і практичні рекомендації, викладені у дисертаційній роботі А. С. Осіпчук, мають достатній ступінь обґрунтованості, автором використано значну кількість статистичних даних, отриманих з офіційних інформаційних джерел. Матеріали дисертації були предметом розгляду і дискусій на науково-практичних конференціях, у тому числі міжнародних. Сформульовані в дисертаційній роботі наукові положення, висновки та пропозиції належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано положення, які є особистим здобутком автора.

Повнота викладу результатів дисертації у наукових публікаціях

Основні положення та отримані результати відображено у 22 публікаціях (12 публікацій є одноосібними), з них 5 публікацій у виданнях, індексованих у наукометричних базах даних Scopus та Web of Science Core Collection, 11 публікацій у матеріалах міжнародних та всеукраїнських конференцій.

Результати дослідження здобувачем також апробовано у виступах на засіданнях науково-практичних конференцій: 9 міжнародних та 2 всеукраїнських, а також на щорічних звітних конференціях з науково-дослідної роботи й науково-методичних семінарах Поліського національного університету упродовж 2017-2023 рр.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення

Структура дисертації та обсяг відповідає вимогам МОН України щодо дисертацій на здобуття ступеню доктора філософії. Дисертація складається з анотацій українською й англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел до кожного розділу, загальних висновків, додатків. Зміст розділів загалом розкриває хід розв'язання поставлених завдань. Таблиці, рисунки, додатки загалом візуалізують перебіг виконання завдань дослідження.

У вступі окреслено актуальність теми дослідження, висвітлено теоретичні напрацювання сучасних науковців, які досліджують проблеми розвитку сфери туризму та екотуристичної діяльності, окреслено мету та завдання наукового дослідження, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, узагальнено наукову новизну одержаних результатів.

У першому розділі дослідження визначено теоретико-методичні аспекти та особливості екотуристичної діяльності в Україні. Зокрема автором сформульовано

авторський підхід до дефініції «екологічний туризм» (с. 39), «екотуристичний продукт», «туруристичний продукт»; розширено класифікацію напрямів та актуалізовано функції екотуризму; сформовано основні детермінанти розвиненості туристичного потенціалу; запропоновано принципи розвитку екологічного туризму в ринкових умовах (с. 45-46).

Заслуговують на увагу окреслені автором потенційні ефекти від взаємодії систем екологічного туризму та органічного виробництва, зокрема: збереження природних ресурсів, захист навколишнього середовища, відновлення родючості ґрунтів, виробництво продуктів, корисних для людини, сприяння гармонії між людиною і природою, збереження біологічного різноманіття, популяризація здорового способу життя (с. 54-55).

Окремий розділ дисертаційного дослідження (параграф 1.3) присвячено організаційно-інституційному забезпеченню галузі екологічного туризму в контексті сталого розвитку та міжнародного досвіду. Автором визначено нормативно-правові засади здійснення екотуристичної діяльності (с. 71-73), візуалізовано ринкову модель нормативно-правового функціонування «туруристичного трикутника» (рис. 1.6), досліджено сукупність національних стандартів України (с. 78-80), проаналізовано діючі системи сертифікації та добровільного екологічного маркування товарів та послуг (с. 81-83).

В аналітичному розділі дослідження основну увагу автором приділено формуванню організаційно-економічних умов сучасного розвитку екологічного туризму в Україні. З метою оцінювання ефективності діяльності суб'єктів господарювання в галузі туризму, автор аналізує такі показники: кількість суб'єктів туристичної діяльності за регіонами, кількість туристів, що обслуговуються туроператорами та турагентами, за видами туризму, розподіл туристів за країнами, до яких вони виїжджали та з яких країн іноземці в'їжджали з туристичною метою, кількість колективних засобів розміщення (с. 106-110).

Для дослідження економічного та природно-рекреаційного потенціалу екологічного туризму (параграф 2.2) визначено основні природні ресурси та природні умови, а також антропогенні чинники, які в перспективі можуть сформувати екотуристичний продукт. Автором проведено детальний аналітичний огляд природно-заповідного фонду Житомирської області з метою виявлення привабливих локацій для формування туристичних маршрутів.

Авторські експедиційні розвідки стали підґрунтям для формування нових туристичних маршрутів, оцінювання привабливості та інформативності туристичних локацій, визначення потреб туристів у додаткових оплачуваних послугах, а результати проведеного опитування дали змогу виявити дієві засоби просування екотуристичного продукту, структуру потреб потенційних туристів під час відпочинку та особливості споживчого попиту (параграф 2.3).

Особлива увага автором приділяється дослідженню та формуванню пропозицій щодо організації екотуристичної діяльності на різних рівнях впровадження (застосовано системний підхід для виокремлення загальнонаціонального рівня, рівня підприємств туристичної діяльності, місцевих громад, споживачів та об'єктів екотуризму). Сформовано напрями удосконалення організації суб'єктів готельно-ресторанного господарства у сфері екотуризму (рис. 3.6), які зумовлюють перехід споживачів до концепції продуманого споживання та

екологічної свідомості суб'єктів екотуристичної діяльності, що повинно стати концепцією існування сучасного суспільства. Автором актуалізовано основні цінності екологічного туризму, які формують додаткові конкурентні переваги та несуть комплексний ефект, що передбачає не тільки фінансові надходження, а й надають можливість втілювати стратегію сталого розвитку (с. 190-191). Заслуговує на увагу розроблений автором геопортал еколокацій, який відображає різного типу, категорії та підпорядкування об'єкти та території природно-заповідного фонду (с. 197-98). Основною перевагою інтерактивних туристичних путівників є просування конкурентоспроможного національного туристичного продукту та підвищення ефективності діяльності національних туристичних підприємств. Результати дослідження узагальнено у висновках до розділів роботи та в загальних висновках.

Висновок про відсутність порушень академічної доброчесності

Під час вивчення матеріалів дисертації та аналізу наукових публікацій автора не було виявлено ознак порушення академічної доброчесності, а саме академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації результатів дослідження. Отже, дисертаційна робота А. С. Осіпчук є самостійною та оригінальною працею та не містить порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення одержаних дисертантом результатів, висловимо певні побажання та зауваження.

1. З огляду на представлені можливості отримання фінансування для об'єктів природно-заповідного фонду (державні інвестиції, ініціативи приватного сектору, міжнародне фінансування програм та реформ, громадське фінансування, пожертви) у дисертації не знайшли відображення приклади використання економічних вигід для розвитку екологічного туризму.

2. У дисертації опосередковано наведено інформацію щодо результатів опитування потенційних екотуристів на предмет фінансових можливостей у різних категоріях витрат (харчування, проживання, екскурсійні послуги, вхідні квитки, сувеніри місцевого виробництва). Автору доцільно було би формалізувати результати дослідження питань щодо оплати туристами додаткових послуг.

3. Робота значно виграла, якщо автором було би спрогнозовано доходи від здійснення комплексу заходів екотуристичної діяльності на рівні громади чи області, оскільки будь-які бюджетні асигнування та інвестиційні вкладення потребують обґрунтування доцільності реалізації проекту.

4. У ході висвітлення основних результатів дослідження доцільно було більш детально представити прикладний аспект використання моделі комплексного розвитку національного екотуризму.

5. Враховуючи аналітичні дані проведеного анкетування, потребує додаткового розгляду питання зацікавленості населення в облаштуванні екотуристичних локацій та отриманні екотуристичних послуг.

Проте, слід зазначити, що вказані недоліки та дискусійні питання в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження та не применшують його теоретичного та практичного значення.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Анни Сергіївни Осіпчук на тему «Організаційно-економічні засади розвитку екологічного туризму», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка» (05 «Соціальні та поведінкові науки»), є структурно завершеним, самостійним науковим дослідженням, яке характеризується новизною, теоретичним і практичним значенням, відповідає вимогам, що визначені наказом Міністерства науки і освіти України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44. Усе це дає підстави для присудження автору – Анні Сергіївни Осіпчук – наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
декан факультету управління
та бізнес-дизайну
Київського національного
університету технологій та дизайну

Олександра ОЛЬШАНСЬКА

Підпис
засвідчую
Зав. КАНЦ

Ольшанська